

PAZARKULE SINIR KAPISI DURUM RAPORU

Çağla SOYDİN*

GİRİŞ

Bu çalışmada, 28 Şubat 2020 tarihinde başlayıp 17 Mart 2020 tarihinde Covid-19 salgını nedeniyle sonlanan Türkiye-Yunanistan sınır hattındaki mülteci¹ hareketi, Pazarkule sınır kapısı özelinde ele alınacaktır. 27 Şubat 2020 tarihinde, Suriye'nin İdlib şehrinde, Türk askerlerinin şehit olmasına sebebiyet veren saldırıdan bir gün sonra, hükümet yetkilileri tarafından Avrupa'ya geçmek isteyen mültecilerin engellenmeyeceği bilgisi kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu açıklamanın akabinde binlerce mülteci, Yunanistan sınırına doğru akın etmeye başlamıştır. Zaman geçtikçe bu mülteci hareketi, birtakım gerilimlere sebep olmuş ve krize dönüşmüştür.

Türkiye-Yunanistan sınırında yaşanan mülteci hareketinin incelendiği bu çalışma için gerçekleştirilen saha araştırmasının bir bölümünde krizin yaşandığı alanlara girişler engellendiğinden ötürü görüşmelerde ve bilgi alışverişinde zorluklar yaşanmıştır. Buna rağmen, hareketin yaşandığı ilk gün

* Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Avrupa'da Siyasal İletişim Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: cagla.soydin@gmail.com

¹ 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir". Türkiye Cumhuriyeti 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile imzalamıştır. Coğrafi sınırlamanın sonucu olarak Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışından gelen iltica etmek isteyen kişilere geçici uluslararası koruma sağlamaktadır. Bu çalışmada, tüm teknik farklılıklar göz ardı edilerek her durum için 'mülteci' kavramı kullanılmıştır.

itibariyle, Edirne şehir merkezi ve Pazarkule sınır kapısı yakınlarında kişisel gözlem yapılmış, bu civarda yaşayan vatandaşlar, esnaf, sivil toplum kuruluşu gönüllüsü kişilerle yapılan enformel görüşmeler ve alanda çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarının saha durum raporlarından faydalanılarak çalışma oluşturulmuştur. Ayrıca alanda gözlem yapan ve çalışmalar yürüten akademisyenler ve gazeteciler ile mülakatlar yapılarak çalışma zenginleştirilmiştir. Bu kapsamda Çanakkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Nihal Eminoğlu ile 2 Haziran 2020, hareketliliğin yaşandığı ilk günlerde alanda gözlem yapan Özyeğin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim üyesi Doç. Dr. Deniz Şenol Sert ile 23 Haziran 2020, Gazeteci-Yazar Burcu Karakaş ile 24 Haziran 2020 ve Mart ayında sınırlarda yaşanan mülteci hareketine binaen, mültecilere yardım amacıyla alanda çalışma yürüten Halkların Köprüsü Derneği'nden Çiçek Aktaş ile 12 Mayıs 2020 tarihinde görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, mültecilerin Pazarkule sınır kapısına hangi motivasyonla ve ne şekilde geldikleri açıklanmıştır. İkinci bölümünde, gelen mültecilerin genellikle hangi vatandaşlıklara sahip oldukları ve Türkiye'deki statülerinin ne olduğuna değinilmiştir. Üçüncü bölümde, Pazarkule sınır kapısından Yunanistan'a geçmek isteyen mültecilerin bu bölgede beklerken karşılaştıkları zorluklar ve Yunanistan'ın bu insanlara karşı uyguladığı şiddet ortaya koyulmuştur. Dördüncü bölümde, Pazarkule sınır kapısının yakınlarında oluşturulan güvenli alanda bulunan sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları başarılı ve zayıf yönleri ile birlikte ele alınmış, ortaya çıkan bu krizin yönetilmesi için oluşturulan kontrol mekanizması açıklanmıştır. Beşinci bölümde ise, çalışmanın kapsamında olan tarih aralığında, Pazarkule sınır kapısının yakınlarında faaliyet gösteren basın çalışanları ele alınmıştır.

1. MÜLTECİLERİN PAZARKULE SINIR KAPISINA GELME SÜREÇLERİ

Türkiye'nin yedinci en uzun sınırı olan Yunanistan sınırı 212 kilometre uzunluğundadır. Meriç Irmağı'nın ağzında başlayıp Kapıkule Sınır Kapısı'nın yakınında son bulmaktadır. İpsala ve Pazarkule sınır kapıları, Edirne şehrinde, bu iki sınırın arasında yer almaktadır.

27 Şubat 2020 tarihinde Suriye'nin İdlib şehrinde yaşanan saldırının akabinde Türkiye'de yaşayan mültecilere yönelik bir gelişme yaşanmıştır. Bu gelişme ile birlikte mülteciler, sınırdışı edilme korkusuyla karşı karşıya

kalmışlardır. 28 Şubat 2020 tarihinde Avrupa'ya geçmek isteyen mültecilerin engellenmeyeceği bilgisi kamuoyu ile paylaşılmıştır (Milliyet, 2020). Hükümetin tek taraflı olarak sınır kapılarını açacağı bilgisine bazı mülteciler haber kanalları ve sosyal medya üzerinden ulaşırken (İnsan Hakları Derneği, 2020, s.3), bazı mülteciler ise bağlı bulundukları derneklerin bilgilendirmesi vasıtası ile haberdar olmuşlardır (İnsan Hakları Derneği, 2020, s.4). Kimi mülteci grupları ise kendi aralarındaki özel iletişim ağları vasıtası ile, özellikle sosyal medya üzerinden iletişim kurarak en yakın sınır kapılarına doğru hızla yönelmeye başlamışlardır (B. Karakaş, kişisel görüşme, 24 Haziran 2020).

TRT Arapça, 28 Şubat tarihinde, İdlib şehrinden gelen mültecilerin Fransa'ya ve diğer Avrupa ülkelerine ulaşmak için izleyebilecekleri olası yolların açıklayıcı bir haritasını yayınlamıştır. Sınırı geçme niyeti olan mülteciler için bu harita, yol gösterici bir nitelikte olmuştur.

Kaynak: TRT عربي (TRT Arabi). (2020, 28 Şubat). الطريق إلى فرنسا.. خريطة توضيحية للطرق التي من المحتمل أن يسلكها اللاجئين من #تركيا للوصول إلى فرنسا ودول أوروبية أخرى (Tweet). Erişim adresi: <https://twitter.com/TRTArabi/status/1233429222309363713>

28 Şubat'tan sonra şehirler arasındaki kontroller de azalınca mülteciler sınırların bulunduğu şehirlere doğru harekete geçmişlerdir. Kimi bölgelerde Belediyeler ve İl Göç İdareleri ücretsiz otobüs seferleri başlatmış olsa da (Mülteci.net, 2020a) ücretsiz otobüslerin dolmasıyla taşıma faaliyetinde bulunan özel sektör devreye girerek ulaşımı sağlamıştır (D. Şenol Sert, kişisel görüşme, 23 Haziran 2020). Mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bazı bölgelerde belirli ücret karşılığında taşıma faaliyetleri yapılmıştır (Uluslararası

Mülteci Hakları Derneği, 2020a). Çoğu mülteci alana kendi imkanları doğrultusunda tuttuğu otobüslerle ve yürüyerek ulaşmıştır. Mültecilerin bazıları ise sınıra zorla götürüldüklerini iddia etmişlerdir. Akyurt Geri Gönderme Merkezi'nde bulunan bir mülteci, avukatından bu sebeple yardım istemiştir (Multeci.net, 2020b).

İlk gün şiddetli yağmurun altında korkunç ve dramatik bir film setini andıran görüntüler eşliğinde sınırlara doğru büyük bir hareketlilik yaşanmıştır. Pazarkule Sınır Kapısı'na kilometrelerce uzaklıkta bebek arabalı kadınlar, poşetlere sarılmış gençler, yağmurda güçlükle yürüyen insanlar görülmüştür (D. Şenol Sert, kişisel görüşme, 23 Haziran 2020).

Kapılar tek taraflı olarak açılmadan önce de burada hareketlilik gözlemlenmiştir. Bazı mülteciler Pazarkule ve civarından, özellikle Meriç Nehri üzerinden Yunanistan'a geçme çabası gösterirken, yasadışı olan bu girişimler, çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanmıştır (M. Keskin ve D. Ardana, kişisel görüşme, 24 Nisan 2020).²

Edirne ve Kırklareli civarındaki sınır bölgelerine baktığımız zaman, güvenlik güçleri tarafından başka güzergahlara yönlendirmeler olduğu görülmüştür. Misal, Doyran köyündeki mülteciler, İpsala ve Pazarkule sınır kapısına yönlendirilmiş ve köy boşaltılmıştır (KESK, 2020). Bosnaköy'de zırhlı bir araç ile yol kesilmiş, o yöne doğru giden araçlar ve insanlar geri gönderilmiştir (İnsan Hakları Derneği, 2020, s.8). Edirne otogarında polis kontrolünde bulunan mültecilere, Pazarkule sınır kapısına götürülecekleri ve sınırın kapatılacağı bilgisi verilmiştir (KESK, 2020). Bu yönlendirmeler ile birlikte yetkili kişiler tarafından Pazarkule'de sınırı geçmeye çalışan mülteciler için güvenli bir alan oluşturulmuştur.

Edirne şehir merkezinde bulunan esnaflar, bu sürecin başlaması ile birlikte, Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden gelen müşterilerinin yok denecek kadar azaldığını ve buna bağlı olarak ekonomilerinin de olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir. Yerli halktan kimseler ve esnafın çoğu, bu bölgeye gelen mültecilere insani olarak destek vermiş fakat kimi esnaf ve vatandaş, kötü muamelede bulunmuş, dışlayıcı ve ayrımcı bir dil kullanmış, belirlenen fiyatların üzerinde satışlar yapmışlardır. 7 Mart itibarı ile şehir merkezinde ve otogarda neredeyse hiç mülteciye rastlanmamıştır. Sınırı geçme umuduyla

² Sahada gözlem yapan ve video kaydı alan Çanakkale Üniversitesi lisans öğrencileri.

Trakya bölgesine gelen mültecilerin polis kontrolü ile Pazarkule'ye yönlendirildiği görülmüştür. Özellikle Edirne'nin giriş ve çıkışları, polis ve jandarma tarafından yüksek düzeyde kontrol altına alınmıştır.

2. PAZARKULE SINIR BÖLGESİNDE BULUNAN MÜLTECİLER HAKKINDA GENEL BİLGİ

Sınır kapılarına ulaşan mültecilerin büyük bir çoğunluğunu, evlerini boşaltan, satabilecek mallarını maddi varlığa çevirip gelen, gitmekten başka umudu kalmayan kişiler oluşturmuştur (Ç. Aktaş, kişisel görüşme, 12 Mayıs 2020).³ Türkiye'nin farklı yerlerinden Pazarkule'ye gelen mülteciler ağırlıklı olarak Afganistan, Suriye, Irak, Cezayir, İran, Mısır, Fas, Sudan, Somali ve Türkmenistan ülkelerinin uyrukluklarına sahiptirler (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2020b). Sınır kapısında bekleyen bu insanların büyük çoğunluğunu Afganistan vatandaşları oluşturmaktadır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2020b). Bunun sebebi, düzensiz göçmen olmaları ve sürekli sınır dışı edilme korkularının bulunmasıdır. Suriye kökenli mültecilerin Avrupa'ya gitme isteklerinin nedeni ise yaşadıkları bürokratik zorluklar ve karşılaştıkları kötü muamelelerdir (Mülteci Tv, 2020). Sınıra gelen mültecilerden Suriye ve Özbekistan kökenli olanların çoğunluğunun aileleriyle birlikte olduğu, Afganistan ve Pakistan kökenli olanların farklı yaşlarda ve çoğunlukla erkek olduğu, İran ve Irak kökenli olanların ise daha çok bireysel hareket eden genç insanlardan oluştuğu bilgisi mevcuttur (Mazlumder, 2020).

Alanda bekleyen mülteciler arasında çocuk sayısı fazladır, bu çocukların çoğu için Türkiye'de eğitim hakkından yararlanamadıkları bilgisi paylaşılmıştır (KESK, 2020). Çocuklu aileler bulunsa da bekar ve erkek grupların sayısı görece daha fazladır (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2020b).

Mültecilerin çoğu uzun yıllardan beri Türkiye'yi, Avrupa'ya gidebilmek için bir geçiş ülkesi olarak görmüşlerdir. Fakat yapılan anlaşmalardan dolayı Türkiye'de yaşamaya mecbur kaldıklarını söylememiz mümkündür. Alanda bulunan mültecilerin büyük bir kısmı, Türkiye'de yaşadıkları şehirlerde maddi zorluklar çektiğini, iş bulamadıklarını, bursalar dahi maaşlarını alma konusunda sorun yaşadıklarını, sosyal yaşantılarında ayrımcılığa maruz kaldıklarını, yaşadıkları çoğu sorunda sınır dışı edilme korkusuyla tedirgin olduklarını, sağlık, eğitim gibi önemli hizmetlerden yararlanmakta çok güçlük

³ Halkların Köprüsü Derneği

çektiklerini belirtmişlerdir. Bu nedenlerle mülteciler Avrupa'ya gitmenin yaşadıkları sorunlara çare olacağını düşünmüşlerdir (İnsan Hakları Derneği, 2020). Çoğunlukla Avrupa'da yaşayan akraba ve arkadaşlarının yanına gitmek istediklerini ve varmak istedikleri ülkelerin ağırlıklı olarak Almanya ve Fransa olduğunu belirtmişlerdir (B. Karakaş, kişisel görüşme, 24 Haziran 2020).

Özellikle Pazarkule'de, sınır kapılarında toplanmalarının temel sebebi, alana yönlendirilmelerinin yanı sıra, statü edinme konusunda karşılaştıkları zorluklar nedeniyle yasal bir şekilde geçiş yapıp hukuki bir statü kazanmak istemeleridir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2020b). Ayrıca mülteciler Türkiye'de kendi kültürleri açısından yabancılık çekmemelerine rağmen yok sayıldıkları ve önemsenmedikleri için Avrupa'ya gitmek istemişlerdir (Ç. Aktaş, kişisel görüşme, 12 Mayıs 2020). Diğer yandan, 27 Şubat 2020 tarihinde yaşanan saldırıda Türk askerlerinin hayatını kaybetmiş olması, halk üzerinde üzüntü yaratmış ve olay sonrasında Suriyeli mültecilere karşı öncesinde de var olan nefret söylemleri daha da artmıştır. Özellikle İdlib'de yaşanan son olay neticesinde hedef tahtasına koyulan mülteciler çareyi bir an önce Avrupa'ya gidebilmekte bulmuş, hükümetin yaptığı açıklama ile birlikte harekete geçmişlerdir.

3. PAZARKULE SINIR KAPISINDA MÜLTECİLERİN KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR VE YUNANİSTAN'IN TUTUMU

28 Şubat'ta sınırlara doğru hareketliliğin başlamasıyla kaotik bir ortam oluşmuştur. Kaos kelimesi, hareketliliğin yaşandığı ilk günler için ve toplanılan alan açısından yeterli bir kelimedir. Hijyenik şartların mevcut olmadığı bu bölgede çadır-kent de kurulmamıştır. İnsanlar alanda yeterince beslenememiş, kartonların üzerinde günlerini geçirmiş, tüm bunların yanında hiçbir gereksinimini tam anlamıyla karşılayamamıştır. Bu bölgede yaşananlar, gelecek insan sayısı öngörülerek oluşturulan bir organizasyon değil, aniden oluşan bir krizdir (B. Karakaş, kişisel görüşme, 24 Haziran 2020).

Sınır kapılarında mülteciler barınma, ısınma ve beslenme sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Pazarkule sınır kapısının etrafında bulunanlar, ısınma ve barınma ihtiyacını karşılamak için etraftan topladıkları odun ve ağaçlarla barakalar kurmuşlardır. Barınma ihtiyaçlarının giderilmesi için herhangi bir destek ve yardım olmadığı gözlemlenmiştir (MAZLUMDER,

2020). Bunun nedeni, bu noktanın geçici olarak görülmesidir (İstanbul Hukukçular Derneği, 2020). Şehir merkezinde ve Meriç Nehri'nin kıyılarında görülen manzara da aynı şekildedir.

5 Mart tarihinde Pazarkule Sınır Kapısı etrafında polis ve jandarma denetiminde olan bir tampon bölge oluşturulmuştur. Bu bölgeye mülteciler ve Valilik tarafından izni olan kişi/kuruluşlar dışında kimse alınmamıştır. Tampon bölgeden mültecilerin çıkışları ise sınırlı ve süreli olmuştur. Günlük 250 kişiye akşam dönmek şartı ile alandan çıkma izni verilmiştir. Güvenlik güçleri yabancı olmayanları sınır kapısına varmadan durdurmuş ve gidenlerin geri dönemeyeceğini söyleyerek içeri almamışlardır (D. Şenol Sert, kişisel görüşme, 23 Haziran 2020). Pazarkule'den geçmekte zorluk yaşayacağını anlayan bazı Afgan ağırlıklı gruplar Çanakkale'ye yönelmişlerdir (B. Karakaş, kişisel görüşme, 24 Haziran 2020).

Mültecilerin temel ihtiyaçları Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından temin edilmiştir fakat yardımların dağıtılma süreci uzun sürmüştür. Yiyecek ve içecek gibi temel ihtiyaçların dağıtımı tek bir noktadan yapıldığı için, bu gıdalara ulaşım zorlaşmıştır (İstanbul Hukukçular Derneği, 2020). AFAD tarafından dağıtılan yemekleri alabilmek için erkek tarafında 600 metre, kadın tarafında ise yaklaşık 300-400 metre kuyruklar oluşmuştur. Bu kuyruklarda çeşitli olumsuzluklar yaşanmıştır. Başta yeme-içme olmak üzere temel ihtiyaçların karşılanması konusunda eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Kimi mültecilerin, soğuktan korunmayı sağlayacak kıyafetinin dahi olmadığı görülmüştür (MAZLUMDER, 2020). Aralarında çocuk, kadın ve yaşlıların da olduğu binlerce mülteci ağaç altlarında, ıslak zeminler üzerinde, temel gereksinimlerinden yoksun bir şekilde sınır kapılarının açılmasını beklemişlerdir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2020b).

Diğer bir yandan, sınır bölgesinde bulunan mülteciler arasında sürekli olarak farklı rivayetler yayılmıştır. Bu rivayetler bir nevi mültecilerin umutlarını canlı tutmuş, motivasyonlarını yükseltmiş ve ne pahasına olursa olsun uzun bir süre alandan ayrılmamışlardır. Avrupa Birliği-Türkiye arasında yapılacak görüşmelerinin sonucunda sınır kapılarının açılacak olması, BM yetkililerinin geleceği ve onlar eşliğinde geçişin mümkün olacağı, 30 gün kapıda beklenilirse Uluslararası Hukuka göre sınırın açılmak zorunda olduğu (Göç Araştırmaları Derneği, 2020) yayılan rivayetlerden bazılarıdır.

Yunanistan tarafında hareket yaşandığı bir zaman diliminde, sınırı sağlamlaştırmak adına gelen büyük polis otobüsleri, Yunanistan tarafından gelen, mültecileri alıp kamplara yerleştireceğine inanılmış olan araçlar olarak düşünülmüş ve bunun dedikodusu yayılmıştır (D. Şenol Sert, kişisel görüşme, 23 Haziran 2020). 8 Mart tarihinde kadınlar gününe özel sınır kapılarının açılacağı söylentisi üzerine, kadın ve çocuklar sınırda sıra oluşturmuşlardır. 9 Mart tarihinde “No Food” pankartlarıyla bir grup mülteci açlık grevi başlatmış fakat görünürlükleri olmamıştır. Alanda bulunan mültecilerden özellikle kadın olanları Türkçe bilmemektedirler. Bu durum derdlerini, isteklerini anlatamamalarından dolayı iletişim problemi oluşturmuş ve yardım almalarını zorlaştırmıştır.

Kadın ve çocuklar açısından önemli sağlık riskleri olduğu saptanmıştır. Sınır bölgesine sahra hastanesi kurulmuş ve acil sağlık sorunları olanlar ambulanslar ile hastanelere sevk edilmiştir (Türk Tabipler Birliği, 2020). Acil durum dışında sağlık sorunları olması durumunda sağlık hizmetine ve ilaca erişiminin kısıtlı olduğu görülmüştür. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGGD) ve UNICEF tarafından içme suyu ve gıda yardımları yapılmış fakat bunların yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Atık yönetiminde de sorunlar ortaya çıkmış, tuvalet ihtiyaçları karşılanamamış, ortalıkta bırakılan çöpler çevreye zarar vermiştir (Hayata Destek Derneği, 2020).

Sınır bölgesinde bulunan mültecilerin kötü hava koşullarına uyum sağlamak için gerekli giysilere sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Bu durum insanları daha fazla hastalık riskiyle karşı karşıya bırakmıştır (Türk Tabipler Birliği, 2020).

Sınır bölgesinde devam eden bu mülteci hareketi, yanlış algılara sebebiyet vermiştir. Yunanistan tarafı sınırın açılmasını ‘Türk tarafı bize savaş açtı’ olarak yorumlamıştır. En liberal insanlarda bile bu görüş hâkim olmuştur. Avrupa bunu Yunan sınırı Avrupa sınırıdır olarak algılamış ve durumu legalize etmişlerdir (D. Şenol Sert, kişisel görüşme, 23 Haziran 2020).

Başta Kastanies Sınır Kapısı ile Pazarkule Sınır Kapısı arasındaki bölgede bulunanlara olmak üzere, sınır bölgelerindeki mültecilere yönelik Yunanistan sınır güvenliğini sağlayan emniyet kuvvetleri tarafından doğrudan insanlık dışı muamele yapılmıştır (BBC News Türkçe, 2020). Yunan sınır güvenlik güçleri tarafından, sınırda bulunanlara yönelik gaz, sis ve ses bombalarıyla plastik ve gerçek mermiler kullanılarak şiddetli bir müdahalede

bulunulmuştur. Edirne Valiliği tarafından yapılan açıklamaya göre, müdahaleler sonucu 3 mülteci hayatını kaybetmiş, 214 mülteci yaralanmıştır. Hayatını kaybeden 3 mülteci ile ilgili kendileri ve/veya yakınları tarafından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunulmuş olup aynı muameleye maruz kalan 25 mülteci ile ilgili başvuru süreci de Türkiye Barolar Birliğince takip edilmektedir (Edirne Valiliği, 2020). Bunun yanında yaralanma vakalarının sayısı da oldukça fazladır. Kara sınırından geçip Yunan polisi tarafından yakalanan 250 civarında mülteci sopalara dövülmüş, kişisel eşyaları alınmış ve Türkiye tarafına geri itilmiştir (İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, 2020). Sınırı geçip geri gönderilen kimi mültecilerin elleri arkadan plastik kelepçelerle bağlanıp Meriç Nehri'ne atıldığı söylenmektedir. Meriç'te kaybolan veya boğularak can veren mülteciler de olmuştur. Yunan kolluk kuvvetleri ve paramiliter gruplar tarafından kasıtlı şekilde işkence, gasp, kötü muamele ve cinsel tacize varan eziyetler yaşatıldığı ifade edilmiştir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2020b). Nehir üzerinde mültecilerin geçişlerde kullandıkları patlak botlara rastlanmıştır. Sınır hattı boyunca Yunanistan tarafından taciz ateşlerinin açıldığı gözlemlenmiştir (Mazlumder, 2020).

Yunanistan tarafının sınırı geçen mültecileri geri itmeye çalışması üzerine, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından sınıra 1000 Özel Harekât Polisi'nin gönderileceği beyan edilmiştir (T24, 2020). Süleyman Soylu tarafından 5 Mart 2020 tarihinde yapılan açıklamalardan bir gün sonra Yunanistan tarafı buna karşılık Frontex'e⁴. 13 Mart tarihinde Frontex resmî sitesinde yer alan habere göre 100 sınır muhafızının Yunanistan kara sınırında göreve başladığı beyan edilmiştir. Haberde Frontex İcra Direktörü Fabrice Leggeri'nin "Yunan makamlarının, aynı zamanda ortak AB dış sınırlarımız olan sınırlarını korumaya yardımcı olacak daha fazla memur ve daha fazla ekipman sağlamak için Frontex'e başvurduktan bir hafta sonra buradayız. Avrupa'nın dört bir yanından 100 memurun varlığı, Avrupa özgürlük, güvenlik ve adalet alanının korunmasının tüm üye Devletlerin ve Frontex'in ortak bir sorumluluğu olduğunun altını çiziyor," ifadelerine de yer

⁴ Kısaltma Fransızcadır (Frontières extérieures – Dış sınırlar). Tam adıyla; European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı). Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi olarak da bilinir.

verilmiştir (Frontex, 2020). Yapılan bu açıklama ile Yunanistan sınırının, AB sınırı olduğu deklare edilmiştir.

4. SÜRECİN KONTROL MEKANİZMASI VE SINIR BÖLGESİNDE BULUNAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÇALIŞMALARI

Sınır bölgesinde faaliyet gösteren çoğu kuruluşun Pazarkule'ye gitme süreci birbirine benzemektedir. Mülteciler, önceden hazırlanmış bir plan dahilinde değil, düzensiz ve aniden sınırda toplanmışlardır. Kuruluşlar da aniden toplanan mültecilerin sınıra yöneldikleri haberlerini basından öğrenerek bölgeye gelmişlerdir (Ç. Aktaş, kişisel görüşme, 12 Mayıs 2020).

Sürecin koordinasyonu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Edirne İl Göç İdaresi ve Edirne Valiliği tarafından sağlanmıştır. Edirne Vali Yardımcısı Yusuf Güzel ve Edirne İl Göç İdaresi İl Müdür Vekili Musa Aşılıoğlu koordinasyondan sorumlu olmuştur (Hayata Destek Derneği, 2020). Bunun yanı sıra Edirne Belediyesi, İl Sağlık Müdürlüğü, Edirne Barosu, Kırklareli İl Göç İdaresi, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Edirne Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Edirne AFAD İl Müdürlüğü, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, UNICEF, İOM, BM Nüfus Fonu, Kızılay alanda faaliyet gösteren başat kuruluşlardır (Göç Araştırmaları Derneği, 2020).

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Halkların Köprüsü Derneği, Mülteci Hakları Derneği, Mazlum-der, Hukukçular Derneği İnsan Hakları Derneği, Türk Tabipler Birliği, Hayata Destek, Mavi Kalem, KESK alanda çalışmalar yürüten dernek ve kuruluşlardır. 185 kişilik ekibiyle ASAM-SGDD, bölgede çalışmalar yürüten en etkin dernek olmuştur.

Sınır bölgesinde bulunan kurumlar, ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile 1 Mart itibariyle günde 2 defa olmak üzere koordinasyon toplantıları yaparak hangi insani yardım kuruluşlarının nasıl ve ne türden sorumluluk alması gerektiği saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca yardım kuruluşlarının alana ne tür yardım malzemeleri getirebileceklerine dair fikir alışverişi yapılmıştır (Göç Araştırmaları Derneği, 2020). 3 Mart 2020 tarihli koordinasyon toplantısında yardım faaliyetlerinin tek bir elden yönetilmesi kararı alınmıştır. Yardım faaliyetlerinin organizasyonunun AFAD tarafından yürütülmesine karar verilmiştir (Mazlumder, 2020).

Kızılay, Pazarkule sınır kapısı yakınında oluşturulan bölgede bulunan mültecilere kumanya dağıtımında bulunmuştur. Ayrıca çocukların olumsuz durumdan etkilenmemeleri için UNICEF ile birlikte psiko-sosyal destek faaliyetleri yürütülmüştür (Türk Kızılayı, 2020). IOM mobil ekipleri, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK), Türk Kızılayı ve SGDD-ASAM ortaklığında çevirmenlik hizmetleri sunarak iki binden fazla mülteciye doğrudan yardım götürmüş, temel ihtiyaç malzemelerinin giderilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır (International Organization for Migration, 2020a).

Pazarkule sınır kapısında oluşturulan bölgeye girip mültecilerle birebir görüşme yapıp yardım sağlamak isteyen ve yanında doğrudan ihtiyaç sahiplerine verilmek üzere erzakları bulunan bazı sivil toplum kuruluşların girişlerinde problemler olmuş, güvenlik güçleri tarafından engellenmişlerdir (Ç. Aktaş, kişisel görüşme, 12 Mayıs 2020). Sınırdaki bulunan kadınların özel ihtiyaçlarına yönelik getirilen malzemeler, ilaçlar, erzaklar alana alınmamış, getiren yardım gönüllülerine yardımlarını Edirne merkezde bulunan AFAD deposuna götürülmeleri söylenmiştir (Mazlumder, 2020). Bu uygulama mültecilerin temel ihtiyaçlarının yeterince karşılanmasına engel oluşturmıştır.

Bazı kuruluşlar, sınırı geçen mülteciler hakkında verilen sayısal verilerin, kendi gözlemleri ile uyuşmadığını belirtmişlerdir (İnsan Hakları Derneği, 2020, s.10). Atina makamları, 29 Şubat-3 Mart tarihleri itibarı ile Yunanistan'a yasa dışı geçmeye çalışan kişi sayısını 24 bin 203 olarak açıklamıştır (Koyuncu, 2020). Uluslararası Göç Örgütü ise, 28 Şubat- 1 Mart tarihleri arasında Türkiye-Yunanistan arasındaki 212 km uzunluğundaki sınır hattında 13 bin kişinin toplandığını gözlemlemiştir (International Organization for Migration, 2020b).

17 Mart 2020 tarihinde Edirne Valiliğinden yapılan resmî açıklamaya göre ise, 27 Şubat 2020 tarihinden 17 Mart tarihine kadar, Edirne il sınırlarından Yunanistan'a 4. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı mıntıkasından 55.904 ve 54'üncü Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı mıntıkasından da 91.228 olmak üzere, toplam 147.132 düzensiz göçmen geçiş yapmış ve geçişler Mayıs 2020 itibarıyla de devam etmiştir (Edirne Valiliği, 2020).

5. PAZARKULE'DE BASIN

İlk günler basın için herhangi bir zorluk olmamakla birlikte, Yunanistan tarafının baskısını gözler önüne sermek amacıyla sınır bölgesine girişlerde kolaylıklar sağlanmıştır. Fakat kargaşa büyümeye başlayınca basın geri plana itilmiştir. Sonrasında haber yapmak güçleşmiş, bazı basın mensuplarına tutuklamalar olmuştur (B. Karakaş, kişisel görüşme, 24 Haziran 2020). Sürecin başında, Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen ve yabancı olan gazeteci sayısının fazla olduğu görülmüştür (M. Keskin ve D. Ardana, kişisel görüşme, 24 Nisan 2020).

Uluslararası Af Örgütü gözlemleri ve gazeteciler tarafından açıklanan beyanlara göre Edirne sınır bölgelerinde mültecilerin bulundukları kimi alanlarda, Türkiye yetkili makamları tarafından yaşanan olayların haberleştirilmesi ve basının çalışmaları engellenmiştir. Pazarkule Sınır Kapısı ile Doyran'da gazetecilerin görüntü kaydı alması engellenmiş, 13 uluslararası ve/veya ulusal minvalde çalışan bağımsız gazeteci gözaltına alınmıştır. Gazetecilerin gözaltına alınma nedeni olarak askeri yasak bölgelerde bulunma veya görüntü alma olarak belirtilmiştir. Ancak ortaya koyulan gözlemlere göre hükümet tarafından desteklenen medya kuruluşlarının alanda faaliyet göstermesinde bir sakınca görülmemiştir (Uluslararası Af Örgütü, 2020, s. 12). Tutuklanan gazeteciler adli soruşturma olmaksızın serbest bırakılmıştır ancak Rudaw haber ajansı gazetecilerinden Rawin Sterk Yıldız serbest bırakılmayarak Ankara'ya sevk edilmiştir. Gözaltında olan Yıldız'ın 6 Mart'ta çıkarıldığı mahkeme tarafından tutuklanmasına hükmedilmiştir. Muhabir Rawin Sterk ile birlikte gözaltına alınan kameraman Mehmet Şirin Akgün ise 4 Mart'ta Edirne Sulh Mahkemesi tarafından serbest bırakılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

27 Şubat 2020 tarihinde İdlib'de, Rusya destekli Suriye rejim kuvvetlerinin saldırıları sonucunda 34 Türk askeri hayatını kaybetmiştir. Bu olayın yaşandığı günün hemen ertesinde sınır kapılarının açılacağı haberi gündeme düşmüş ve yapılan açıklamalar kamuoyunun dikkatini anında başka bir yöne çekmiştir. Hükümet yetkililerinin bu yönde yaptığı açıklamalar ile sınır kapılarının yığılmalar olmuştur. İdlib'te yaşananların akabinde kamuoyu, Devlet yönetiminin Rusya ve Suriye'ye yönelik birtakım girişimlerde

bulunmasını beklemiştir. Ancak yapılan açıklamalar genellikle mültecilere Avrupa sınır kapılarının açılacağı yönünde olmuştur. Bunun sonucunda ülke gündemi tamamen değişmiş, kamuoyu yaratılan bu yapay krize odaklanmıştır.

Türkiye-Yunanistan sınırında yaşanan bu krizin insani yönü ağır basmaktadır. Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçme ümidi olan mülteciler, farklı sebeplerden dolayı uzun yıllar boyunca burada kalmışlardır. Sınırın açılacak olması haberi, bu insanlara büyük bir umut vermiştir. Bu motivasyonla sınıra yönelen mülteciler, Türkiye'nin kapılarını tek taraflı olarak açması, Yunanistan'ın sınırlarını açmaması dolayısıyla büyük mağduriyetler yaşamışlardır. Sınır kapısına gelenlere Yunanistan tarafından göz yaşartıcı bombanın bile atılmış olması, durumun vahametini göstermesi bakımından önemlidir. İnsanların Avrupa sınırlarından geçme umuduyla kötü şartlar altında günlerce beklemiş olmasının yanında, yaralanan ve ölenlerin de olması, çok acı bir tablo ortaya çıkartmıştır. Özellikle kadınlar ve çocuklar, bu kötü koşullardan daha fazla etkilenmişlerdir. Yunanistan tarafında tel örgülerin çekilmesi ve sınır boylarına daha fazla güvenlik güçlerinin yerleştirilmesi, Avrupa'nın günümüzde ne derece insan haklarına saygı gösterdiğinin sınanması bakımından önem arz etmektedir. Avrupa ülkelerinde birçok aşırı sağ parti, politikalarını popülist söylemler üzerine inşa ederek mültecileri başlıca sorun olarak nitelendirmektedir. Çoğu partinin politikalarının içerisinde bulunan mülteci karşıtı söylemleri ile alınan oy oranının paralel bir seyir gösterdiğini görmek mümkündür. Bu hareketlilik karşısındaki duruşları da bu doğrultudadır, olayın insani yönü yok sayılıp, politika malzemesi olarak kullanılmışlardır. Bir diğer yandan, Frontex'in devreye sokulması ile mültecilerin bir tehdit olarak görüldüğü açıktır. "Güvenlikleştirme" adımlarıyla Avrupa, mülteci konusunu güvenlik problemi haline getirmiştir. Bu da bu insanların yaşamını daha da değersiz gösteren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan bu kriz, göç politikasında ciddi eksikliklerin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bireylerin görünülülükleri de uzun yıllar boyunca uygulanmak istenilen politika ile paralel bir seyir izlemiştir.

Mültecilerin Pazarkule'de bulundukları süreç boyunca çeşitli sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumlarınca temel ihtiyaçları karşılanılmaya çalışılmıştır. Fakat ortaya çıkan manzaralardan görüldüğü üzere, yemek sırasının uzunluğu, atık yönetimindeki aksaklıklar, ısınma barınma ihtiyaçlarının karşılanmasındaki yetersizlikler, özellikle göç konusunda çalışan

sivil toplum kuruluşlarının eksikliklerini ortaya çıkartmıştır. Daha sonrasında Covid-19 salgınının Türkiye’de de görülmesi üzerine Pazarkule’de oluşturulan alan dağıtılmış, bununla birlikte mültecilerin görünürlükleri yeniden kaybolmuştur. Ancak pandemi süreci, mültecilerin Avrupa’ya geçme isteklerini yok etmemiştir. Bu sürecin sonrasında da Avrupa ülkelerine geçme girişimleri devam edecektir.

KAYNAKÇA

- BBC News Türkçe (2020, Mart 2). *Mülteci krizi: Yunanistan sınırını geçebilenler nasıl karşılanıyor?*[Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=mdcigNYK-Ow&list=PLGi_WMJ0gxAX4zcNotPlpFzRvHhgRwnyU&index=2&t=0s
- Edirne Valiliği (2020, Mart 3). *Basın Açıklaması 2020-2*. 11 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.edirne.gov.tr/basin-aciklamasi-> adresinden erişildi.
- Frontex European Border and Coast Guard Agency (2020, Mart 13). *Frontex launches rapid border intervention on Greek land border*. 12 Mayıs 2020 tarihinde <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-launches-rapid-border-intervention-on-greek-land-border-J7k21h> adresinden erişildi.
- Göç Araştırmaları Derneği (2020, Haziran 6). *Türkiye-Yunanistan Sınırında Neler Oldu? GAR Röportaj Dizisi 5.Bölüm, İbrahim Kavlak & Derya Cabbar* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=XXepBtEJclY&t=114s>
- Hayata Destek Derneği (2020, Mart). *Edirne - Pazarkule Saha Durum Raporu* İstanbul.
- İnsan Hakları Derneği (2020, Mart 4). *Marmara Bölgesi Sınırdaki Mülteciler Raporu*. İstanbul.
- International Organization for Migration (2020a, Mart 10). *IOM’ın AB-Türkiye Sınırına İnsani Destek Çağrısı*. 13 Mayıs 2020 tarihinde <https://turkey.iom.int/turkey/news/iom%E2%80%99ab-t%C3%BCrkiye-s%C4%B1n%C4%B1r%C4%B1na-insani-destek-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1> adresinden erişildi.
- International Organization for Migration (2020b, Ocak 3). *More than 13,000 Migrants Reported Along the Turkish-Greek Border*. 15 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.iom.int/news/more-13000-migrants-reported-along-turkish-greek-border> adresinden erişildi.
- İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, (2020, Mart 1) *İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Pazarkule Sınır Kapısı Ziyareti Raporu*. İstanbul.
- KESK (2020, Mart 13). *Mültecilere İlişkin Edirne Raporumuz*. Ankara.
- Koyuncu, H. (2020, Mart 3). Yunan Sınırına Akın Eden Göçmenler Kim: 4 Soruda Mülteci Krizi, *Euronews*. 14 Mayıs 2020 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/03/03/yunan-sinirina-akin-eden-gocmenler-kim-4-soruda-multeci-krizi> adresinden erişildi.
- MAZLUMDER (2020, Mart 9). *‘Yunanistan – Türkiye Sınırında Yaşanan Mülteci Dramı’ Gözlem Raporu*, İstanbul.

- Milliyet (2020, Şubat 28). *Mültecileri tutmayacağız*. 10 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/multecileri-tutmayacagiz-6154651> adresinden erişildi.
- Mülteci Tv (2020, Mayıs 2). *Mülteci Okulu 8 E-Okul Programı 3.Oturumu* [Video]. Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=blhMyWYF2fl>
- Multeci.net (2020a, Mart 14). *Bu bir dayanışma değil, mültecileri kullanma' Afganistanlı bir sığınmacıyla röportaj*. Multeci.net/Röportaj. 10 Mayıs 2020 tarihinde <https://multeci.net/2020/03/elementor-5640/> adresinden erişildi.
- Multeci.net (2020b, Mart 4). *Geri Gönderme Merkezinde Zorla Sınıra Götürülüyoruz Çığlığı*. 10 Mayıs 2020 tarihinde <https://multeci.net/2020/03/geri-gonderme-merkezinde-zorla-sinira-goturuluyoruz-cigligi/> adresinden erişildi.
- T24 (2020, Mart 5). *Geri itmeleri engellemek için 1000 özel harekât polisi Meriç sınırında görev yapacak*. 12 Mayıs 2020 tarihinde <https://t24.com.tr/haber/icisleri-bakani-soylu-gitmek-isteyenlere-engel-koymuyoruz.864815>, adresinden erişildi.
- Türk Kızılayı (2020, Mart 6). *Avrupa'ya Geçmek İsterken Mağdur Olan Göçmenlere Kızılay Yardımı*. 13 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/5011>, adresinden erişildi.
- Türk Tabipler Birliği (2020, Mart 4). *TTB Heyeti Edirne İzlem Raporu- Edirne'de Mültecilerin Durumu-İzlem Raporu*, Ankara.
- Uluslararası Af Örgütü (2020, Mart). *'Siyasi Bir Oyunun Ortasında Kalanlar' Türkiye/Yunanistan Sınırı Arasındaki Mülteciler, Avrupa'nın Başarısızlıklarının Bedelini Ödüyor*. Edirne.
- Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (2020a, Mart 1). *Ülkemizde Yaşayan Mültecilerin Geçiş İçin Sınır Kapılarının Açılması Üzerine Sınırdaki Yaşanan Gelişmeler Hakkında Gözlem ve Raporumuz*. İstanbul.
- Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (2020b, Mart 12). *'Avrupa Sınırında Yaşanan Gelişmeler' Araştırma ve Gözlem Raporu*. İstanbul.

Kişisel Görüşmeler

- Aktaş, Çiçek, 12.05.2020, Telefon Görüşmesi
- Eminoğlu, Nihal, 02.06.2020, Google Meet ile yapılan görüşme
- Sert, Şenol Deniz, 23.06.2020, Telefon Görüşmesi
- Karakaş, Burcu, 24.06.2020, Skype Görüşmesi